

УДК 338.53:338439.52

Заячківська О.В., к.е.н., доц.
Національний університет
водного господарства та
природокористування

ЗАХОДИ ВПЛИВУ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ ЦІН ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

Харчування населення є глобальною соціально-економічною проблемою, як на світовому, так і на регіональному рівні. Високі ціни на продовольство знижують реальні доходи та розширюють продовольчу незабезпеченість серед малозабезпечених унаслідок зниження кількості та якості продуктів харчування.

Постановка проблеми. Вартість продуктів харчування завжди знаходиться в центрі уваги споживачів, особливо соціально незахищених верств населення. За рівнем цін, а також за темпами подорожчання продовольчих товарів пересічні громадяни завжди дають оцінку ефективності роботи центральної та місцевої влади. В Україні відсутність дійових механізмів державного регулювання розвитку аграрної сфери в умовах її реформування обумовила загострення аграрної кризи. У зв'язку з цим важливого значення набувають дослідження напрямів формування продовольчого ціноутворення в аспекті вирішення соціально-економічних проблем.

На актуальність проблеми недосконалості державного регулювання ринку продовольчих товарів вказують численні теоретичні дослідження та узагальнення як українських, так і зарубіжних учених, зокрема Ю.Д. Білика, О.М. Варченко, В.І. Власова, В.П. Галушки, А.В. Гордєєва, З.І. Ільїної, М.В. Калінчика, І.І. Лукінова, Л.О. Мармуль, В.М. Олійника, Б.Й. Пасхавера, Е.Е. Румянцевої, М.П. Січевського, І.М. Топіхи, В.О. Точиліна, В.М. Трегобчука, Ю.С. Хромова, В.В. Юрчишина та ін.

Державне цінове регулювання в Україні регламентується спеціальним законодавством: Законом України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 року, № 5007-VI [1], постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та

виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» від 25.12.1996 року, № 1548 [2] та іншими законодавчими актами.

Метою статті є визначення напрямів врегулювання цін продовольчих товарів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз розвитку харчової галузі свідчить, що реформування харчової та переробної промисловості, яка має кращі умови для розвитку різних форм власності та господарювання порівняно з іншими галузями промисловості, спричинили ослаблення державного регулювання. Відсутність виваженої кредитної політики, невирішені проблеми в оподаткуванні та недостатньо ефективного ціноутворення призвели до значного гальмування її розвитку. На сьогодні відновлення обсягів виробництва продукції по окремих галузях відбувається на фоні недостатнього рівня розвитку матеріально-технічної бази та низькій ефективності виробництва [4].

Враховуючи специфіку державного регулювання ринку харчових продуктів, вкрай актуальною постає проблема органічного та виваженого поєднання адміністративних і економічних методів державного регулювання [3].

Обмежуючи волю вибору господарюючого суб'єкта, адміністративні, або прямі, методи регулювання позбавляють підприємство можливості альтернативного вибору шляхів та методів господарської діяльності. Зокрема, воно зобов'язане виробляти продукцію у визначеному асортименті й обсязі та продавати її за певною ціною. В Україні державне регулювання розвитку продовольчого ринку здійснює Міністерство аграрної політики, Міністерство економіки України та відповідні підрозділи обласного та районного підпорядкування [4]. Однак, навіть за умови обмеження торговельних надбавок, спостерігається суттєве підвищення роздрібних цін на продовольчі товари, у тому числі соціально значимі.

Із табл. 1 видно, що середній розмір господарств має тенденцію до зростання, це відбувається за рахунок домогосподарств, які складаються із двох осіб. Що стосується домогосподарств із дітьми, то переважають домогосподарства із однією дитиною. Це говорить про те, що молода сім'я, яка має недостатні доходи, не наважується мати більше, ніж одну дитину, а це призведе до демографічної кризи.

Таблиця 1

Характеристика домогосподарств в Україні (%) [6; 7]

Показники	Роки
-----------	------

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Середній розмір домогосподарства, осіб	2,43	2,42	2,42	2,41	2,4	2,59	2,58
Розподіл домогосподарств за кількістю осіб у їх складі							
- одна особа	26,9	23,9	27,1	23,8	23,0	23,4	22,5
- дві особи	20,8	20,0	17,8	17,4	17,3	29,0	30,6
- три особи	22,0	21,2	27,9	26,1	26,1	24,8	24,2
- чотири особи і більше	20,8	20,0	17,8	17,4	17,3	14,4	14,5
Частка домогосподарств із дітьми до 18 років (%)	35,2	39,4	34,6	34,6	34,4	37,9	37,9
Частка домогосподарств без дітей (%)	64,8	65,1	65,4	65,4	65,5	62,1	62,1
Розподіл домогосподарств із дітьми за кількістю дітей у їх складі							
- одна дитина	67,9	65,7	70,8	73,6	74,0	85,0	85,6
- дві дитини	30,3	33,6	27,3	24,2	24,1	13,2	11,6
- три дитини і більше	1,8	0,7	1,9	2,2	2,2	1,8	2,8

У табл. 2. показано, що сукупні ресурси включають загальні доходи, які мають тенденцію до зростання, а також суми використаних заощаджень, приросту в обстежуваному періоді позик, кредитів, боргів, узятих домогосподарством, а також повернутих домогосподарству боргів. Цей показник відображає потенційні ресурси домогосподарства, отримані в обстежуваному періоді, незалежно від джерел їх надходження.

За даними табл. 3 видно, що велика частка (більше 50% за аналізований період) становлять витрати на продукти харчування.

Таблиця 2

Структура сукупних ресурсів

Показники	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	1611,7	2012,1	2892,8	3015,3	3469,1	3841,7
Структура сукупних ресурсів домогосподарств	відсотків					
Грошові доходи	87,6	89,0	87,9	88,5	90,1	89,9
- оплата праці	48,4	50,6	49,4	47,9	47,9	49,3
- доходи від підприємницької діяльності та	4,6	5,2	5,3	5,1	6,2	4,6

самозайнятості						
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	3,8	3,6	3,3	2,9	3,4	3,2
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	23,7	23,0	23,1	26,0	25,9	25,5
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	7,1	6,6	6,8	6,6	6,7	7,3
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	5,4	4,8	4,0	4,6	4,8	4,5
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,6	0,7	0,5	0,6	0,5	0,6
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5
Інші надходження	5,8	5,0	7,1	5,7	4,1	4,5
Довідково: загальні доходи, грн.	1544,4	1939,1	2722,8	2892,0	3377,2	3720,9

Примітки. Складено за даними Держкомстату України.

Таблиця 3

Структура сукупних витрат

Показники	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	1442,8	1722,0	2590,4	2754,1	3072,7	3456,0
Структура сукупних витрат домогосподарств	відсотків					
Споживчі сукупні витрати	90,5	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2
- продукти	53,2	51,4	48,9	50,0	51,6	51,3

харчування та безалкогольні напої						
- алкогольні напої, тютюнові вироби	2,6	2,6	2,2	3,2	3,3	3,4
- непродовольчі товари та послуги	34,7	36,0	35,1	34,6	35,1	35,5
в тому числі						
- одяг і взуття	5,8	5,9	5,9	5,6	6,1	5,8
- житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,6	10,9	9,1	9,4	9,3	9,6
- предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,8	2,9	2,8	2,3	2,4	2,2
- охорона здоров'я	2,5	2,5	2,7	3,1	3,1	3,1
- транспорт	3,7	3,4	4,0	3,8	3,7	4,0
- зв'язок	2,6	2,6	2,3	2,5	2,7	2,6
- відпочинок і культура	2,4	2,4	2,5	1,8	1,8	2,0
- освіта	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
- ресторани та готелі	2,2	2,3	2,4	2,5	2,4	2,5
- різні товари та послуги	1,7	1,8	2,1	2,3	2,3	2,4
Неспоживчі сукупні витрати	9,5	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8
Довідково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг	7,1	8,5	6,6	7,7	7,6	8,0

Примітки. Складено за даними Держкомстату України.

Тому виходячи із даних табл. 2 (доходи) та табл. 3 (витрати), можна зробити висновок, що населення не отримує достатніх доходів для того, щоб реалізувати інші свої потреби.

Пріоритетними завданнями розвитку продовольчого ринку щодо цінової політики мають бути:

- побудова цінової політики таким чином, щоб стимулювати вітчизняних виробників до випуску якісної та безпечної конкурентоспроможної харчової продукції;

- встановлення паритету цін між сільськогосподарськими виробниками, переробними підприємствами та торговельними організаціями. Через підвищені торговельні націнки, які не відповідають витратам, торговельні організації одержують значні прибутки;

- контроль за цінами на продукти повсякденного попиту, особливо для малозабезпечених верств населення (хліб, молоко) та на продукцію дитячого харчування. Ціни на такі продукти повинні встановлюватися з

урахуванням прожиткового мінімуму населення, з одного боку, а з іншого – не пригнічувати економічні інтереси вітчизняних виробників, роблячи випуск цієї продукції збитковим;

- встановлення підвищених цін на імпорт тієї харчової продукції, яка може в достатній кількості виготовлятися в Україні;

- стимулювання за допомогою методу цінової політики експорту вітчизняної готової продукції, а не сировини;

- здійснення контролю на ринках за цінами на найважливіші продукти харчування та втручання в процеси ціноутворення, особливо у випадках неврожаю, складних погодних умов, форс-мажорних обставин тощо;

- побудова цінової політики в галузі, яка має базуватися не на заходах прямого впливу та адміністративних обмежень, а на основі цінового стимулювання для вдосконалення Порядку формування цін на продовольчі товари, доцільно передбачити формування оптово-відпускних цін на умовах франко-склад підприємства;

- для забезпечення прозорості роботи суб'єктів господарювання на ринку регульованих продовольчих товарів та перевірок органами державного контролю за цінами, слід встановити граничний розмір витрат із транспортування регульованих продовольчих товарів у міжміському сполученні і затвердити порядок їх розрахунку [5, с. 82].

Висновки. Негативні прояви у виробництві сільськогосподарської продукції та кінцевої продукції харчової промисловості відповідним чином вплинули на стан продовольчої незалежності країни та зменшення рівня споживання продуктів харчування населенням. Але крім виробничого фактора, гостроту продовольчої проблеми обумовило також різке падіння доходів населення країни, її регіонів, а також окремих соціальних груп.

Посиленню кризових явищ в агропромисловій сфері та загостренню продовольчої проблеми сприяла низька конкурентоспроможність та економічна незахищеність сільських виробників на внутрішньому продовольчому ринку.

Аналіз стану забезпечення населення країни продовольством свідчить, що вирішення цієї проблеми неможливе без розробки й впровадження державної концепції і програми забезпечення національної продовольчої безпеки та відновлення агропромислового виробництва, які ґрунтуються на принципах соціально орієнтованої та державно регульованої продовольчої політики та економічної політики в цілому. Головною стратегічною метою продовольчої політики має стати покращення структури споживання основних продуктів харчування населенням України та підвищення якості продукції вітчизняного виробництва.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 року № 5007-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» від 25.12.1996 року, № 1548 із змінами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-п>.
3. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління / В.Я. Малиновський. - Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. – 254 с.
4. Проценко Т.О. Органи виконавчої влади в регіонах України: шляхи вдосконалення. / Т.О. Проценко . – Ірпінь, 2002. – 239 с.
5. Ухачевич Я.К. Роль держави у забезпеченні конкурентоспроможності продукції. / Я. К. Ухачевич // Економіка України. – 1999. – № 8. – С.48.
6. Соціально-демографічні характеристики домогосподарстві України у 2012 році: статистичний збірник. [Електронний ресурс]./ Державний служба статистики України. – Режим доступу: http://www.sumy.ukrstat.gov.ua/data/220612_sb_2012.pdf.

УДК 330.3 313: 662.767.2

Ільчук М.М., д.е.н.,
Ч. НААН України, проф.
Талавиря М.П., д.е.н., проф..
Талавиря О.М.
Національний університет
біоресурсів і
природокористування України

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БІОЕКОНОМІКИ

Викладено основні аспекти розвитку біоекономіки на науковій основі, яка базується на трьох основних складових: інфо, нано і біотехнології.